

En aquest article tractarem de definir les funcions de l'Educador Social en l'àmbit de la gent gran, aproximant-nos prèviament a tres elements: l'educador social, fent primer un breu repàs a la història d'aquests professionals; la gent gran, definint breument la vellesa a nivell social; i plantejant-nos la possibilitat d'educar aquest col·lectiu. En la segona part desenvoluparem les diverses propostes d'intervenció dinamitzadora que té l'educador social en l'àmbit de la gent gran, segons els espais, les entitats i les persones amb qui es tracti d'intervenir.

Una mica d'història

A mitjan dels anys 80, alguns dels tècnics que treballaven a les residències de gent gran que depenien de l'ICASS¹, veient que no es donaven respostes del tot adients a les necessitats de relació de les persones grans que residien als centres, van començar a suggerir l'existència d'un nou professional que, bàsicament, hauria de plantejar la seva tasca vers una intervenció dinamitzadora d'integració i interacció amb l'entorn. Fins a aquell moment era la figura del Treballador Social la que tenia assignades, entre moltes d'altres, les tasques de dinamització. Aquest fet comportava que les dinàmiques i projectes d'animació en centres de gent gran fossin un trencaclosques d'activitats difícils de coordinar i, que sovint, no donaven resposta a les necessitats de tots els usuaris sinó només a les d'algunes persones.

Fruit d'aquests suggeriments es va proposar el perfil laboral de l'**Encarregat de Tasques Assistencials**. Aquest professional es va començar a introduir a les residències de gent gran l'any 1987 sense haver-li assignat unes funcions determinades. Sovint, els primers encarregats de tasques assistencials, quan arribaven al centre per primer cop, se'ls preguntava quina era la seva feina. Aquesta primera indefinició per part de l'administració va condicionar el procés de consolidació del professional esmentat. L'any 1988 l'ICASS havia contractat tres encarregats de tasques, però va ser l'any 1989 que aquest perfil laboral va consolidar-se després que sortissin a concurs per oposició a règim de personal laboral les places abans esmentades.

D'aleshores ençà, els encarregats de tasques assistencials, veient que la seva figura era entesa de forma diferent a cada centre, van plantejar al Servei de Vellesa de l'ICASS, la possibilitat de reunir-se per tal de fer una proposta concreta de perfil i funcions per a l'esmentada figura professional. Fruit dels suggeriments d'aquestes reunions, a final de l'any 1992, s'aprovà, en el si del 1r Conveni Únic, que els encarregats de tasques assistencials passessin a ser **Tècnics en animació sociocultural**. Aquest canvi de nom comportà tanmateix un salt important pel que fa a la categoria laboral, ja que es passa d'un nivell laboral D-2 a un C-1². Les funcions i perfil d'aquest professional estan en aquest moment molt més determinades. Des de llavors fins avui no hi ha hagut canvis significatius en l'evolució endegada.

Altrament, les residències, centres de dia i altres equipaments adreçats a l'atenció de la gent gran, públics i privats, van incloent, bé sigui per convenciment, bé per mimetisme, la figura de l'**animador**.

Per tant no podem parlar d'un professional nou sense tenir en compte totes les persones que han anat construint l'àmbit d'intervenció de gent gran. L'Educador social ha d'encarar la seva tasca d'intervenció dinamitzadora des del respecte per la feina ja elaborada. De fet, gràcies a aquesta elaboració prèvia podem gaudir avui d'uns models d'intervenció específics per l'àmbit de gent gran que són prou vàlids per a donar respostes adients a les necessitat plantejades.

L'Àmbit de gent gran

El sector de gent gran a Catalunya, des del camp de l'animació sociocultural, és, en aquests moments, un dels àmbits amb més **projecció potencial de futur**. És ben sabut per tots que a Catalunya, com a tota Europa, la població va envellint degut, tant a que l'atenció assistencial i sanitària han millorat les expectatives d'esperança de vida (actualment la gent gran viu més anys) com a la poca natalitat.

El repte al qual hem de fer front, com a educadors, rau en la necessitat de fer que aquesta atenció, no solament sigui assistencial i sanitària sinó també educativa, per tal de donar, **no més anys a la vida sinó més vida als anys**.³

El món de la vellesa és ple de sensacions vitals dignes d'ésser viscudes. La persona gran vol i pot, sovint, viure plenament aquests anys. No obstant, la societat que s'entesta en valorar el sentit productiu de la vida, segrega i margina la persona gran en un món tancat, amb poques perspectives atorgant-li molt poques possibilitats de potenciar-se com a tal.

D'altra banda als equipaments d'atenció a la vellesa, i als domicilis, hom pot comprovar com la gent gran que ha patit un envelliment progressiu, sovint arriben a edats cada cop més avançades amb greus problemes de discapacitat física o psíquica.

Algunes definicions d'envelliment:

L'Envelliment és una disminució de la capacitat d'adaptació. **F.Verzan. Gerontòleg austríac.**⁴

L'envelliment és la disminució, irreversible amb el pas del temps, de la capacitat de l'organisme o d'alguns dels seus membres, d'adaptar-se al seu entorn, degut a un procés -determinat genèticament- que és progressiu i que es manifesta per una disminució de la seva capacitat de fer de pont a l'estrès a què està sotmès i que culmina amb la mort de l'individu.

G.H.Hunt. Ex director de l'Institut Nacional d'Envelliment dels EE.UU.⁵

L'envelliment és un procés de rediferenciació i reintegració de rols i funcions

socials que s'esdevé a mida que l'individu envelleix cronològicament».

B. Kutner. Gerontòleg Social⁶

Cada persona envelleix en funció de com hagi viscut, per tant l'envelliment és un procés diferencial. És a dir, si al llarg de la vida una persona ha estat activa, creativa, sociable, autònoma, equilibrada, etc... a l'arribar a la vellesa ho seguirà sent.

J. Ajuriaguerra. Psiquiatra Espanyol⁷

Aquestes definicions ens donen a entendre dos aspectes importants de l'envelliment. El fet d'envellir és considerat com una disminució de la capacitat d'adaptació de la persona gran en relació al seu entorn, però, tanmateix hom el defineix com un procés de rediferenciació i reintegració de rols. En cap cas, l'envelliment és considerat com una pèrdua total de la capacitat d'adaptació. Aquesta possibilitat de reintegració, més minsa o més plena, és la que dóna sentit a la intervenció dinamitzadora de l'educador en l'àmbit de gent gran.

L. Salvarezza apunta que tot home, per naturalesa, és un ésser social i que la seva psicologia ha de ser entesa tenint en compte, sempre, aquesta premissa. Per tant, **cal saber com la societat viu el vell i com el vell viu la societat**. La societat encara discrimina els vells per el senzill fet de ser-ho. Els veu com a persones en decadència, malaltes, inútils, asexuades i per tant, les seves necessitats afectives, econòmiques i socials no cal que siguin tingudes en compte en la seva profunditat.

La vellesa és malvista i menystinguda socialment; un clar exponent el trobem en el tractament que la política fa del tema. Les atencions a la vellesa es desenvolupen en l'àmbit de les prestacions socials, al costat de les dels col·lectius «marginals» com són: la infància maltractada, els disminuïts,... Els casals d'avis depenen dels departaments de Benestar Social a Catalunya i de l'INSERSO a l'Estat. D'altra banda no trobarem una Secretaria de Gent gran paral·lela als departaments de Joventut. El resultat és que la vellesa no té una oferta cultural variada ni de qualitat i si n'hi ha alguna, està bastida a partir dels estereotips de sempre (Arnau, Molino, excursió amb demostració de productes -sistema de vendes-, dinar opulent, ball). La vellesa no té un espai propi sinó marginal. No existeix una consciència social d'evolució de l'home al llarg de la seva vida, i aquest fet dificulta que hom vagi preparant el seu envelliment.

La persona gran viu en un procés de pèrdua contínua que l'obliga a elaborar una readaptació constant de la seva situació. Amb la jubilació la persona deixa l'estatus de ser un individu capaç de produir socialment, perd un espai de relació humana i part de la seva xarxa social quotidiana. Tot plegat provoca un estat anímic d'angoixa. Així hom passa de ser un subjecte actiu, productiu, per tant reconegut socialment, a ser un subjecte passiu no productiu i no reconegut, encara que no en tots els casos.

Perdre vol dir: *deixar de tenir, estar privat de*. Estar privat d'una part de si, d'una facultat, d'una capacitat física o moral, veure's privat d'algú per causa de la mort.

La pèrdua provocada per la **mort** (del cònjuge, dels fills, dels amics, de persones de la mateixa edat) també genera sentiments de soledat i buidor. Podríem resumir les pèrdues en l'edat avançada de la següent manera: pèrdues en l'aspecte físic, pèrdua de capacitats, pèrdua de l'estatus social, pèrdua de responsabilitat social i familiar
pèrdua de les persones més significatives.

Residència trinitat

Tot plegat comporta els problemes següents: Un canvi d'actitud de la persona gran en les seves activitats en funció de les capacitats que hom manté i del temps que ha d'ocupar. Un augment de la dependència, unida al temor d'ésser rebutjat. Trobar cara a cara la soledat. Per últim, l'enfrontament a la mort. La superació d'aquestes pèrdues estarà en funció de com es vagi elaborant el dol de la disminució de capacitats.

Hem de parlar de l'envelliment relacionant-lo a les variables socio-econòmiques i culturals de l'entorn. Així trobarem que la gent gran està mancada socialment d'**status** i de **rol**. L'**status** ha de ser entès com la posició que ocupa la persona en el si del sistema social, amb tota la seva càrrega de responsabilitat i legitimitat. Aquesta posició confereix drets, deures, privilegis i obligacions a l'individu davant la societat i davant les altres persones. **El rol** ve definit per cada situació en què actua l'individu. Cada persona viu situacions diferents en entorns diferents. Davant de cada situació hom juga un rol que, sovint, ve determinat pel propi status, encara que no necessàriament.

En l'actualitat l'estatus de la gent gran s'ha anat diluint degut a la progressiva disminució de rols que han anat perdent de temps ençà. Hom podria afirmar que, socialment, la gent gran té assignat **el rol de no tenir-ne cap**.

La socialització és universal en el temps (des del naixement, a la mort) i en l'espai (cada individu es socialitza en el seu territori). La socialització no és només aprenentatge sinó també un procés continu de resocialització en totes les edats. La societat no és estàtica per tant l'home ha de mantenir un procés de socialització continuat, ressituant el conflicte a cada moment per tal d'assolir i/o mantenir els rols i els status que li són pertinents i que li confereixen estabilitat.

**Hom podria
afirmar que,
socialment, la
gent gran té
assignat el rol de
no tenir-ne cap**

Troblem doncs una pugna entre dinamisme i estabilitat.

Mentre la societat no modifiqui els valors socials incloent-hi factors de totes les edats, serà molt difícil que la gent gran s'integri. Resultarà, però, més constructiu que el col·lectiu de gent gran lluiti per a incloure aquests valors en la societat actual.⁸

És possible educar la gent gran?

La clau de volta a la qüestió que se'ns presenta, rau en el significat que li conferim al concepte **educar**. Educar la gent gran no pot ser entès en un context d'educació formal. D'altra banda hom creu que les persones grans no tenen capacitat d'aprendre, no tenen capacitat d'interioritzar nous coneixements, no poden experimentar perquè la vellesa els atenalla les poques capacitats que els queden.

La persona *creix* des que neix fins que mor. Aquest creixement es dona en un procés continu. L'Home va passant per diverses etapes de la seva vida. El pas d'infant a adolescent posa en crisi totes les *veritats* que configuraven el món de la infantesa. L'adolescent ha de ressituar-se davant la realitat i adaptar-se al seu propi creixement. L'educació rebuda de l'entorn serà un condicionant importantíssim en aquest procés educatiu. El pas d'adolescent a adult comportarà tanmateix, situacions de crisi que la persona haurà de vèncer si vol adaptar-se al seu nou status. Per últim, i en el si d'aquest procés educatiu continuat, que és la vida, l'adult ha d'afrontar la crisi del seu pas a la vellesa. Com diu Salvarezza⁹ *L'home que envelleix ha de fer un doble esforç, perquè, al contrari que el nen o l'adult, ha de adaptar-se, no solament a l'entorn, sinó endemés a la seva pròpia vellesa*. És en el sentit de considerar la vida com un **procés educatiu** continu que podem parlar de la possibilitat d'educar en la vellesa fins que la persona mor. Educar, no és, necessàriament, adquirir nous coneixements. La persona gran pot **aprendre a desaprendre**, aprendre a acceptar les pèrdues per superar el dol que generen adaptant-se així a les noves realitats, per mantenir els fets referents de la seva experiència els significats de vida que dignifiquen la persona gran.

Negar que la persona gran està en procés és enterrar-la viva, es anul·lar tota capacitat, és menysprear la curiositat, és, al cap i al fi, despullar-la de tota la seva riquesa.

Si considerem que la intervenció dinamitzadora amb el col·lectiu de gent gran, que ha de dur a terme l'educador, pot ser qualificada d'educativa, haurem de plantejar-nos aquesta intervenció a tres nivells:

L'individual: l'educador social treballarà per donar respostes a les necessitats individuals de cada usuari. Per tal de treballar aquest nivell cal que l'educador tingui els mecanismes de valoració adequats per saber quins són els problemàtics idiosincràtics de cada client per proposar-li aquelles activitats que realment signifiquin quelcom per a la persona que rep l'atenció. Només partint de la

valoració de cada client, d'un projecte de vida per cada usuari¹⁰, projecte únic per a cada persona, podrem arribar, després d'haver-nos marcat uns objectius prioritaris per cada individu, a potenciar dinàmiques de grup que tinguin en compte els processos interactius dels participants que són, al cap i a la fi, els usuaris de la intervenció dinamitzadora de l'educador.

L'entorn: Cal educar l'entorn de les persones grans, però, què entenem per entorn?. El podríem definir com l'espai on l'usuari du a terme la seva vida (domicili, residència, centre de dia, clubs o casals de gent gran, hospitals d'aguts, de llarga estada, de crònics,...). L'educador ha d'intervenir *educant els equipaments*, potenciant que l'entorn sigui estimulatiu per la persona gran que en fa ús. Per tal de transformar els models d'intervenció purament assistencials vers una acció educativa de l'entorn, caldrà potenciar la intervenció sobre les persones que el configuren. Educar l'entorn de la gent gran vol dir educar les persones que el conformen. Aquest segon nivell és primordial, és la clau de volta de qualsevol tipus d'intervenció dinamitzadora. Una eina important per tal d'assolir aquests processos de transformació rau en el **treball d'equip interdisciplinari**.

El nivell social: aquest darrer nivell és el més general i parteix de la idea que les possibilitats reals de les PERSONES grans enriqueixen el teixit social. L'educador ha de potenciar processos de sensibilització de la societat, donant a conèixer les potencialitats de la gent gran. Tanmateix, ha de sensibilitzar sobre els problemes reals de la vellesa, sobre la possibilitat d'oferir una millor qualitat de vida als nostres grans. Per tal d'afavorir accions concretes en aquest sentit, caldrà bastir la intervenció educativa sobre valors tan sòlids però tan fràgils com són la cooperació, la solidaritat i la tolerància.

Propostes per a la intervenció dinamitzadora de l'educador social en l'àmbit de gent gran

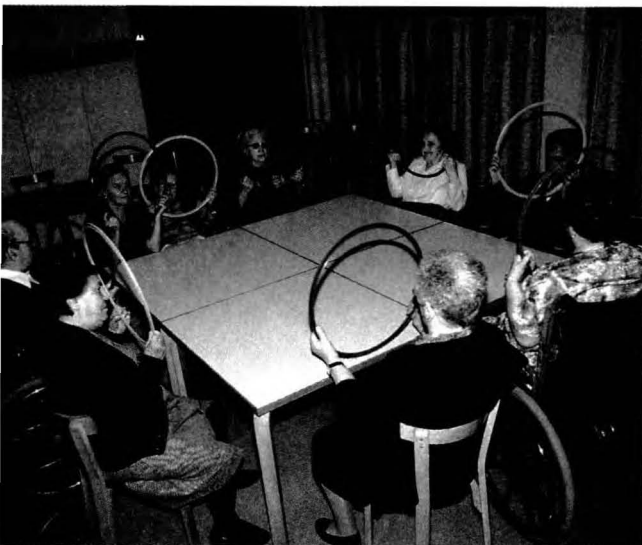
És evident que algunes de les propostes d'intervenció que es presenten en aquest article són, en l'actualitat, el camp real de treball dels animadors de gent gran. Altres d'aquestes propostes són presentades com a possibles camps d'actuació, alhora que reptes que l'educador social pot i ha d'assumir en un futur no massa llunyà. Trobem, d'una banda, l'acció educativa ja consolidada o en vies de solidació i, de l'altra, les intervencions que potencialment podrien ser assumides per l'educador.

Els casals i clubs de gent gran

La diversitat de modalitats de gestió d'aquest tipus d'equipament fa que sigui difícil situar la figura de l'educador social en aquest context.

Fent una anàlisi de la tipologia de casals i clubs de gent gran, trobaríem diferències pel que fa a la titularitat dels equipaments. Des dels centres públics

***transformar els
models
d'intervenció
purament
assistencials vers
una acció
educativa de
l'entorn***

fins a les associacions de gent gran, passant pels esports i casals de diverses entitats bancàries, que sovint donen entrada als seus socis per criteris econòmics.

Pel que fa als **equipaments públics** hi ha dos models ben diferents de gestió: el del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, a través del departament d'ACCIÓ CÍVICA, on el treballador social fa les funcions d'assistència primària alhora que coordina els aspectes del projecte d'animació; i el dels ajuntaments on, sovint, és un tècnic en animació qui coordina els projectes de dinamització de diversos casals.

Residència Trinitat Les associacions de gent gran tenen la seva pròpia autonomia. El model propi és l'autogestió dels projectes que endeguen. Trobaríem diverses associacions com CONEX (Coneixement i Experiència) o entitats associades a l'ACA (Associació Coordinadora de l'Ancianitat) o la FATEC (Federació d'Associacions de Tercera Edat de Catalunya), són entitats que tenen un règim de persones associades sense seguir uns criteris d'atenció pública o econòmica.

**És necessari
aportar models
d'intervenció que
dinamitzin els
centres existents**

Per últim trobem les **entitats d'estalvi** que ofereixen a les persones grans que cobren les pensions a través de la societat bancària, la possibilitat de ser socis del casal de gent gran que l'obra social de la institució gestiona. En aquest últim model de gestió trobem una gran diversitat pel que fa a la persona encarregada de la dinamització dels equipaments. En prevaler els criteris econòmics, veiem sovint, que és el director o l'interventor de l'agència qui coordina les activitats dels usuaris del casal propugnant un model d'autogestió que en cap moment respon a un model educatiu d'intervenció. En d'altres casos és un tècnic en animació qui fa tota mena de tasques: de conserge, de bàrman, de coordinador d'activitats i de dinamitzador, sense poder fer front a un projecte de tipus educatiu. Per últim trobaríem els casals on els projectes de dinamització són coordinats per un treballador social que acudeix al centre un parell de cops a la setmana.

La diversitat que palesa aquest tipus d'equipament no treu la possibilitat que l'Educador social pugui plantejar-hi una intervenció professional, ans al contrari, l'educador ha d'assumir el repte de donar respostes a les necessitats que hi ha actualment, és necessari aportar models d'intervenció que dinamitzin els centres existents, cal potenciar l'autogestió de les persones gran que són usuaris

d'aquests equipaments, és precís dinamitzar les juntes permanents que els gestionen.

La intervenció de l'educador en aquesta realitat concreta ha de basar-se en tres eixos bàsics:

Motivar els usuaris a la participació des de la pròpia capacitat d'autogestió i des de les capacitats creatives i productives que com a col·lectiu i individualment poden oferir a l'entorn social.

Facilitar recursos per tal de potenciar l'esmentada capacitat d'autogestió. L'educador ha de conèixer la xarxa de recursos existent en el territori per poder proposar, oferir i potenciar processos interactius entre l'equipament i la socioestructura que l'envolta. Ha de potenciar processos que garanteixin una millora en la comunicació i en la construcció dels canals associatius reduint el conflicte, treballant el consens i millorant els mètodes de treball.

Gestionar programes, planificar objectius amb l'equip interdisciplinari i amb les juntes gestores dels equipaments. Coordinar pressupostos, mitjans i professionals que intervinguin en els projectes de dinamització. Plantejar les avaluacions corresponents i per tant vetllar per la qualitat dels projectes dissenyats.

Per tant ha de ser capaç de **planificar, coordinar i avaluar**

Residències, centres de dia i altres equipaments

Les residències per a gent gran van ser pensades per a persones grans que tenien autonomia, capacitat de valdre's per si mateixes. Amb el temps la realitat ha evidenciat canvis que, no perquè siguin lògics, no deixen de ser sobtats. Actualment les residències públiques per a gent gran vàlida, que foren construïdes per l'Estat a principi dels anys setanta, estan patint **processos de reconversió** i es transformen en residències per a assistits, o bé mixtes, és a dir, un percentatge de places per a vàlids i un percentatge per a assistits. Les residències públiques de nova construcció només contempen la dotació per a gent gran que necessiti assistència, bé per les seves discapacitats físiques, bé per les mancances psíquiques.

Els conceptes de vàlid i assistit són usats a bastament en aquest apartat, per tant, hauríem de definir-los com a tals. Entendrem per a **gent gran vàlida** tota aquella persona adulta més gran de seixanta/ seixanta-cinc anys i que manté les seves capacitats a un bon nivell, el suficient per a dur una vida autònoma, independent. La persona gran vàlida és capaç de viure la seva vida, de satisfer les seves necessitats bàsiques, sense que cap altra persona tingui cura d'ella. La **persona gran assistida** és aquella que, essent tanmateix adulta i d'edat avançada, pateix una sèrie de discapacitats, invalidants en major o menor grau, que no li permeten

El projecte d'intervenció en una residència de gent gran per a persones vàlides no ha de seguir els paràmetres de l'animació hotelera

o li dificulten el nivell necessari de capacitat per a dur a terme una vida autònoma, per a valdre's per si mateixa. Aquestes discapacitats poden afectar la persona en el seu estat físic -creant uns handicaps que poden ser compresos, acceptats i superables mentalment-usuaris que anomenarem **assistits físics**, o bé al seu estat psíquic que es traduiran amb trastorns de la ment que afectaran als processos depressius, el deliri i la demència entre d'altres. Els avis afectats per trastorns mentals seran anomenats **assistits psíquics**.

En l'actualitat és evident que els centres hospitalaris, residencials o de serveis socials adreçats a gent gran amb problemes de manca d'autonomia, ja sigui per discapacitats físiques o psíquiques, demana un model d'atenció no només assistencial sinó també *educatiu*; entenent que la vida de la persona és un procés continuat fins que hom mor. És prioritari que els equips i els gestors d'aquests centres trobin els models adequats per tal de donar resposta a les necessitats dels seus clients o usuaris, garantint la màxima qualitat de vida fins a l'últim moment. Els instruments per dur a terme una bona gestió són el treball interdisciplinari i les tendències del tipus d'atenció que hom pretén oferir dignificant la persona.

L'animació estimulativa és una de les eines més efectives per tal de fer front a la situació esmentada. **Animació** que ha de donar a l'usuari la capacitat de relació i connexió amb l'entorn i amb les altres persones i alhora omplint el temps de les persones grans de continguts d'utilitat, de distracció, de realització personal,... ; i **estimulativa** perquè usa els estímuls propis de l'entorn i de les capacitats pròpies de cada usuari per vèncer les discapacitats que limiten la seva autonomia. L'animació estimulativa treballa algunes tècniques per tal de donar uns continguts, teòrics i pràctics, que facin de l'estimulació sensorial i cognitiva, una **eina efectiva i eficaç** que l'animador de gent gran ha conèixer i ha de ser capaç d'utilitzar per a adequar la seva intervenció als usuaris dels centres per a gent gran discapacitada psíquicament o física (residències assistides, centres de dia, centres de crònics, hospitals de dia i unitats d'aguts,...).

El coneixement de les tècniques utilitzades en l'ANIMACIÓ ESTIMULATIVA ha d'oferir a l'animador gerontològic els recursos necessaris per a potenciar la prevenció i el manteniment de les capacitats mentals i físiques de la persona gran que, o bé viu en unitats assistides, o bé necessita ajuda a casa, segons el grau de discapacitat que pateix. Entre aquestes tècniques podem esmentar la Relació d'ajuda, els grups de conversa, les tècniques d'orientació en la realitat i les dinàmiques d'estimulació sensitiva, entre d'altres.

Tanmateix l'estructura hotelera amb què s'havien dissenyat les residències per a gent gran ha evolucionat vers uns equipaments que tenen la finalitat de substitució de la llar. Per tant el projecte d'intervenció en una residència de gent gran per a persones vàlides no ha de seguir els paràmetres de l'animació hotelera, sinó aquells que potencien una dinàmica de participació en el quotidià,

i, si s'escau, oferint la possibilitat de prendre part en dinàmiques col·lectives de l'equipament que serien equiparables al funcionament dels casals o clubs de gent gran, potenciant la capacitat d'autogestió i decisió dels usuaris.

Cal dir que no només hi ha residències, centres de dia,... públics, també hi ha equipaments, total o parcialment concertats, que són gestionats per empreses de serveis o entitats privades i que, n'hi ha de totalment privats i que tenen una estructura empresarial. Prenent l'administració com a punt de referència, l'educador, que està cridat a ser qui treballarà els processos relacionals de l'individu amb el col·lectiu i amb el territori, es va introduint en aquestes entitats.

Programes d'intervenció en l'entorn familiar.

Aquest tipus d'intervenció encara no es contempla, però és potencialment realitzable. De fet, hi ha algunes propostes sobre la taula que contemplin programes d'intervenció amb persones grans afectades per la malaltia d'Alzheimer. Aquests programes serien extrapolables a la diversitat de situacions que viu la gent gran. Aquest tipus d'intervenció educativa seria complementària a la assistencial que duen a terme, a domicili, els treballadors familiars i suposaria una periodicitat no diària ni setmanal sinó més espaiada. L'educador social podria aportar elements d'educació de l'entorn més proper a l'usuari.

En l'actualitat hi ha moltes persones grans a Catalunya que no poden ser ateses, en centres públics o privats, degut a la manca de places adequades a les possibilitats econòmiques de la gent gran i a les llargues llistes d'espera per accedir a l'atenció pública. Sovint, trobem situacions en què la persona afectada viu sola o se sent sola, casos en què la família no pot resoldre, sense ajuts, les necessitats de la persona gran. Tanmateix, val la pena potenciar que l'usuari pugui ser a casa sense que aquest fet comporti un deteriorament més progressiu.

El programa consistiria en treballar els estímuls de l'entorn familiar de l'usuari, així com les habilitats, actituds i records, tant del pacient com de la família, per tal de generar processos de prevenció i manteniment de les capacitats de la persona gran, així com la seva màxima implicació en la relació social, partint de les propostes d'activitat de vida diària (AVD) i d'altres activitats d'oci, per tal de potenciar la màxima qualitat de vida.

L'educador hauria de plantejar la seva intervenció **treballant** les tècniques d'animació estimulativa en l'entorn familiar per tal de dur a terme les activitats adients per a assolir el més alt grau possible d'autonomia i autoestima; **potenciant** unes dinàmiques d'actuació conjuntes amb la família per poder intervenir en les A.V.D. de la persona amb una incidència positiva, tot treballant les actituds que ha de tenir la família per tal que l'esmentada intervenció estimuli la persona gran en el seu procés; **aportant** les tècniques adients (tècniques d'orientació en la realitat, orientació espai-temps, seqüencialització de les activitats durant el dia, ús de les correspondències,...) per poder oferir a l'usuari i a la família eines per organitzar l'entorn adequadament; **implicant** la família

El programa consistiria en treballar els estímuls de l'entorn familiar de l'usuari

en el procés de comprensió de la situació a partir de les tècniques de Relació d'ajuda a fi d'elaborar les dinàmiques d'intervenció.

Educador i família (entenent com a família també el treballador familiar que realitza un tipus determinat d'intervenció en el domicili) estudiarien quina és la situació pròpia de la persona per tal de proposar les activitats estimulatives que seleccioni l'usuari (es tindrien en compte els costums que són SIGNIFICATIUS pel mateix, per tal de transgredir, el menys possible, la dinàmica pròpia d'activitat). També es tindria cura de fer ús dels records, objectes, vivències, músiques, etc... que siguin significatius per l'afectat. A partir d'aquests anclatsges memorístics, bastiríem part de la proposta d'intervenció. La intervenció directa amb l'usuari i la família seria duta a terme per l'educador social, ja que es tracta de potenciar les activitats d'oci i de vida diària encaminades a mantenir els estímuls adients perquè la persona es desenvolupi en el seu procés i en el seu hàbitat, adaptant-se a les mancances que li confereix la pròpia situació. No obstant, aquest, comptaria amb el recolzament d'un equip multiprofessional.

Dinamització de processos intergeneracionals

Els processos intergeneracionals configuren, no solament els hàbits i esquemes de les relacions socials, sinó també el pensament humà. Les relacions entre generacions diferents poden ser treballades des de diverses òptiques (sociològiques, polítiques, de serveis socials,...). En aquest tipus de dinàmiques hi convergeixen els interessos de diverses generacions i sectors socials a l'hora que hi incideixen professionals diferents. Les **proposes de cooperació** inintergeneracional han de partir del progrés personal idiosincràtic per tal d'arribar a processos de socialització, d'interacció social constructiva.

Aquest procés socialitzador el podríem determinar a partir de cinc propostes de *progrés personal* que és complementen entre si, responen a diversos tipus d'envelliment, a diversos estils de vida quotidiana, a la biografia de cada persona, a diferents nivells o estadis de l'experiència personal.

Aquestes propostes serien les següents:

Fer: Ser actiu, (no només en les activitats estereotipades, tipificades per a cada edat). La necessitat de sentir-nos actius, per sentir-nos vius, per sentir-nos útils (també en les edats avançades). Aquí hi incloem des de les (AVD) rutinàries, fins a les de la persona gran que vol exercir les seves capacitats personals sense oblidar la funció social de la gent gran.

Fer amb els altres: Fer és una necessitat. Ser actiu és un pas important per al manteniment i el creixement personal, però les possibilitats de desenvolupament no s'acaben aquí. La necessitat de completar-se, de relacionar-se, de cercar companyia, de trobar-se, ens porta a **fer amb els altres**. Fer amb els altres implica treballar des de la diferència, per la integració per la globalitat. Hi ha diverses maneres de treballar entre generacions diferents. Amb la convivència

diària entre generacions es pot aconseguir una millor relació social. Cal mantenir la **TENSIÓ DE FER AMB ELS ALTRES**.

Fer amb els altres per a la comunitat. L'ajuda mútua: Si endemés de fer coses junts, fem coses junts per resoldre les necessitats i problemes que es presenten comunament, es tracta de l'ajuda mútua. La necessitat comuna determina aquest procés de desenvolupament. L'ajuda mútua ofereix temps i actitud d'escoltar, assessorar. Ex: CONEX és una entitat de persones grans, de professions liberals que assessoren, voluntàriament, a empresaris joves a més a més d'oferir moltes altres coses. La utilitat de l'ajuda mútua és, en tant que ajuda a millorar les persones i, també, la comunitat.

Fer amb els altres per transformar la societat. Voluntariat social: Podem descobrir que la implicació és possible. Implicar-se en la millora del món que ens toca viure, transformant-lo activament. Aquestes propostes de transformació generalment s'expressen en el desenvolupament d'iniciatives de voluntariat. Voluntariat que té com a objectiu prioritari el desenvolupament de la solidaritat.

Fer, comunicar-se, enriquir-se, créixer fent per a, comunicar-se/ amb/des de/altres diferents de mi que creixen, es comuniquen i es desenvolupen: Aquest és un aspecte de vital importància. Podríem omplir la nostra vida, desenvolupar accions intergeneracionals de gran valor que quedarien en res si en els processos de construcció col·lectiva, conjunta i intergeneracional no creem un clima favorable per al creixement personal i la comunicació, que provoqui canvis en les persones.¹¹

Tanmateix cal destacar la importància que les relacions intergeneracionals estan assolint en el processos d'interacció social. L'educador pot incidir en programes d'intervenció de cooperació entre generacions contribuint a potenciar el trencament i la superació dels factors que provoquen la marginació de la gent gran, generant dinàmiques que afavoreixin l'augment del benestar i la qualitat de vida de la gent gran, sensibilitzant la societat vers els valors de la solidaritat i la cooperació, proposant programes d'intervenció que incideixin en les necessitats globals de la societat en relació a la gent gran.

L'interès que els darrers anys han generat aquest tipus de programes queda palesat en el resultat de la **Convocatòria d'iniciatives intergeneracionals** que va impulsar la Fundació *La Caixa*, on es van presentar 658 projectes de tot l'Estat, 53 dels

Sensibilitzar la societat serà una de les tasques més importants de l'educador

Residència Trinitat

Els centres d'atenció a la gent gran no són reduïdes de gent vella que ja no té cap possibilitat

quals van ser guardonats. *De les entitats promotores (...) 26 van ser entitats privades, 22 procedien de l'Administració pública (...).*¹² Davant d'aquestes perspectives l'educador social pot ser la figura professional capaç de dinamitzar aquests processos per tal de donar-los la continuïtat desitjable. Altrament la Direcció General d'ACCIÓ CÍVICA del Departament de Benestar Social de la Generalitat de Catalunya, planteja la seva actuació en els casals i clubs de gent gran des de la perspectiva intergeneracional.

Programes d'acció comunitària i de relació amb l'entorn

L'educador social que intervé en programes d'intervenció adreçats a la gent gran ha d'assumir la funció mediadora que té entre la comunitat i l'entorn, d'una banda, i la persona gran, de l'altra. Quan indicàvem el nivell social de la intervenció ens referíem a diversos conceptes: la sensibilització és un d'ells (potser el més important) la informació interactiva n'és un altre.

Sensibilitzar la societat serà una de les tasques més importants de l'educador. Cal fer saber a la comunitat quins són els problemes i necessitats de la gent gran, quines són les seves potencialitats com a individus i col·lectivament, quines qualitats (Experiència, saviesa,) els defineixen,... Tanmateix, l'educador, ha de vehicular la informació de la comunitat vers l'usuari i de l'usuari vers la comunitat. És precís fer entendre que els centres d'atenció a la gent gran no són reduïdes de gent vella que ja no té cap possibilitat, ans al contrari, si la comunitat hi participa, aquests equipaments poden esdevenir centres de cultura, de vida, ja que els usuaris d'aquests centres són persones que tenen una riquesa personal pròpia. Es fa necessari obrir els canals de comunicació i d'informació que possibilitin aquests processos d'interacció social.

Sensibilitzar ens demana també intervenir amb i des de l'administració proposant actes festius que incideixin en el propi usuari, en la societat cívica en general, en els polítics i en la pròpia administració pública que els recolzi.

L'educador és una peça important en aquest procés de relació entre la societat civil, l'administració i l'usuari, la seva funció mediàtica el posiciona com un bon agent professional davant l'administració, capaç de potenciar els processos interactius abans esmentats.

La intervenció educativa des de les Empreses de Serveis

Cal esmentar les Empreses de Serveis d'animació sociocultural que proposen programes d'intervenció segons la tipologia de demanda que se'ls adreça. Hi ha empreses com ESPORT-3 (propostes d'activitats esportives per a gent gran de casals, residències, centres de dia,...) ART-3 (activitats de creació manual i artística per centres de la tipologia esmentada) ÀMBITS (Empresa de serveis que ofereix itineraris, excursions culturals per la ciutat de Barcelona, etc...) i altres.

L'educador social pot treballar processos d'intervenció educativa adreçats a la

gent gran des d'empreses que ofereixin els seus serveis als equipaments o bé constituir empreses de serveis que adrecin la seva oferta d'activitats d'animació a l'àmbit que ens ocupa. Aquest tipus d'empreses s'especialitzen en un camp concret (art, esport,...) l'educador, a més de ser competent en la seva tasca de planificar i coordinar activitats haurà de tenir coneixements de la tipologia d'activitat que defineixi l'empresa.

L'educador com a dinamitzador i formador d'altres professionals.

Hem esmentat que l'educador ha d'educar l'entorn. Però, què comporta aquest procés? Plantejar intervencions educatives encaminades a transformar l'entorn dels usuaris implica el fet d'endegar processos d'intervenció amb la finalitat de vèncer les dinàmiques immobilistes que sovint atenallen el sistema de funcionament d'una entitat. Cal vèncer la rutina i l'estaticisme per tal de deixar que el dinamisme que genera el propi entorn sigui un estímul per a la persona gran que fa ús de l'equipament.

L'educador ha de **dinamitzar** els altres professionals per tal que participin activament en el procés educatiu de la persona gran dins d'un entorn determinat. Seria absurd plantejar la intervenció educativa, només des de la intervenció directa que pugui fer l'educador. Cal treballar en equip des de l'òptica de la interdisciplinarietat. Tot tipus d'intervenció, sanitària, assistencial,... pot ser educativa. L'educador **ha de generar les dinàmiques de motivació** necessàries per tal de potenciar aquest treball d'equip, alhora que ha d'**informar i formar** als altres professionals per potenciar la vessant educativa que ha de tenir qualsevol tipus d'intervenció.

La formació i coordinació de voluntariat específic per a l'àmbit.

El voluntariat que està disposat a intervenir en l'àmbit de gent gran, precisa una formació específica, relativa a les característiques que defineixen el col·lectiu diana de la intervenció, així com a la pròpia dinàmica educativa que aquesta genera. Tanmateix els voluntaris han de participar en programes dissenyats per donar resposta a necessitats concretes. L'acció voluntària, per ser efectiva, necessita d'una planificació i coordinació prèvies.

L'educador social ha d'assumir tasques de **formació específica de voluntaris** en l'àmbit de gent gran. Donar elements al voluntari per dur a terme una acció voluntària educativa és tasca de l'educador, que, també pot coordinar els programes de voluntariat encaminats a potenciar dinàmiques d'intervenció que estimulin el creixement personal, tant de la persona gran com del voluntari, en el seu procés de progrés personal.

Epíleg

Aquestes són algunes de les possibilitats que l'educador social pot assumir professionalment, i si més no, són reptes als quals ha de donar una resposta professional. L'educador social pot bastir sobre els fonaments de la seva formació, models d'intervenció i dinamització que facin front als problemes reals de la gent gran, tant en l'època actual com en els propers anys. El fet que les persones puguin arribar a viure més anys confereix al col·lectiu de gent gran una importància bàsica en la construcció social de l'esdevenidor. Davant d'aquestes perspectives l'educador pot i ha d'assumir els reptes professionals de futur amb optimisme.

Cal, però, no oblidar, que no és una tasca que comença des de zero; sinó que darrera de totes aquestes realitats hi ha moltes hores de treball de diversos professionals que han anat aportant respostes, models d'intervenció, dinàmiques adequades a les necessitats i als problemes que el col·lectiu de gent gran viu en el quotidià. Sense aquest treball previ no podríem, a hores d'ara, plantejar la figura de l'educador social com a perfil professional.

Quico Mañós

Llicenciat en Filologia Catalana i Animador Sociocultural

-
- 1 Institut Català d'Assistència i Serveis Socials
  - 2 Categories laborals de l'administració de la Generalitat de Catalunya pel que fa al personal laboral. Trobaríem cinc nivells amb categories dintre de cada nivell ordenades de la següent manera **Nivell A (A-1, A-2); Nivell B; Nivell C (C-1, C-2); Nivell D (D-1, D-2, D-3); Nivell E (E-1, E-2, E-3)**
  - 3 Aquest és el lema del Programa Vida als Anys de la Generalitat de Catalunya, pel que fa a l'atenció socio-sanitària.
  - 4 Citat a **Cuerpo, Dinamismo y Vejez**. Editorial INDE. Barcelona 1989 pàg. 19
  - 5 Op. cit. pàg. 19
  - 6 Op. cit. pàg. 20
  - 7 Op. cit. pàg. 20
  - 8 Moragas, Ricard. Gerontologia Social. pàg. 117
  - 9 Citat a **Animació estimulativa per gent gran discapacitada**. Quico Mañós (en premsa)
  - 10 Carles Canes i Martí. **Noves tendències en els models assistencials per a gent gran**. Rev. Infermeria geriàtrica i gerontològica. núm. 7 pàg. 26
  - 11 Extret de la conferència *Cinc propostes per a un itinerari de progrés personal* de Rafael Mendia recollit al llibre **Solidaritat Intergeneracional** editat per la Fundació *La Caixa*. Barcelona, desembre 1993.
  - 12 Extret del **Catàleg de Projectes de la Convocatòria d'iniciatives entre generacions**. Editat per la Fundació *La Caixa*. Barcelona, febrer 1994. pàg. 14